

Turkish Studies

Volume 13/5, Winter 2018, p. 187-204

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12979>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Ocak 2018

✓ Accepted/Kabul: Mart 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Şüreddin MEMMEDLİ –
Yrd. Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV

This article was checked by iThenticate.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE AZERBAYCAN TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA “BABA” VE “OĞUL” SÖZCÜKLERİNİN FONETİK VARYANTLARI ÜZERİNE

İlkin GULUSOY* - Hacı DAĞLI**

ÖZET

Her bir dilin varlığı ve gelişimi onun tezahür şekilleri (yazı dili, ağızlar ve canlı halk dili) ile doğrudan ilgilidir ve ulusal dil, genellikle dilin tezahür şekillerinin etkileşimine dayanarak gelişir. Şu açıdan baktığımızda her hangi bir dilin bütün ayrıntılarıyla öğrenilmesi için yazı dili, ağızlar ve canlı halk dili unsurlarının hem ayrı ayrı, hem de karşılıklı şekilde araştırılması gerekmekte olup güncellik arz etmektedir. Günümüzde ağızların ses bilgisi özelliklerinin karşılaştırmalı şekilde araştırılması ile meşgul olan dilcilerin önünde seslerin değişmesi, farklı lehçelerdeki seslerin denk gelip gelmemesi meselesi, seslerle ilgili farklı özelliklerin karşılaştırılması, sözcüklerin ses yapılarını açıklamak gibi zor meseleler durmaktadır.

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi yazı dilinin şekillenmesinde ve gelişmesinde ağız malzemeleri büyük önem arz etmektedir. Bu yüzden Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarının mükayeseli olarak incelenmesi tespit edilen ağız özellikleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılmasına yardımcı olmanın yanı sıra ileride Türk lehçeleri ağız atlaslarının oluşturulabilmesine de katkı sağlayacaktır.

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarının söz varlığındaki *baba/ata* ve *oğul* sözcükleri önemli bir yere sahiptir. Ağızlarda *baba/ata* ve *oğul* sözcüklerinin bölgelere, illere göre ayrı ayrı şekilleri, telaffuzları ve adlandırmaları bulunmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye ve Azerbaycan ağızlarında kullanılan *baba/ata* ve *oğul* sözcükleri bir araya getirilip, kendi içinde sınıflandırılmış, bu sözcüklerle ilgili

* Doç. Dr. Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, El-mek: ilkingulusoy@gmail.com

** Kafkas Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, El-mek: hacdagli@gmail.com

yapılan derlemelerden hareketle değerlendirmeye alınmış, *baba/ata* ve *oğul* sözcükleri Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızları penceresinde incelenmeye çalışılmış ve bu sözcüklerin bölgelere göre aktarımı, fonetik özellikleri üzerinde durulmuştur. Tespit edilen fonetik özelliklerin karşılaştırılması yapılmış ve *baba/ata* ve *oğul* sözcüklerinin her iki dilin ağızlarındaki kullanım çeşitliliğine, nasıl bir forma dönüştüğüne dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, ağızlar, fonetik özellikler

THE PHONETIC VARIANTS OF THE WORDS "BABA" ("FATHER") AND "OĞUL" ("SON") USED IN THE DIALECTS OF TURKEY TURKISH AND AZERBAIJANI TURKISH

ABSTRACT

The existence and development of any national language is directly associated with the forms of expressions (literary language, dialects and folk language), so national language is developing on the basis of mutual influence of those forms of expressions. From this point of view and in order to study all the details of any language it is necessary to analyze language elements of the dialects, folk language and literary language not only separately but also in interaction. Nowadays linguists working on the phonetic features of the dialects meet difficulties such as the change of sounds, the problems of correspondence of sounds to each other in different dialects, the comparison of the distinctive features of sounds, the explanation of the sound structure of the words, etc.

Dialect materials play an important role in the formation and development of literary languages of Turkey Turkish and Azerbaijani Turkish. So a comparative study of dialects of those languages, detection of similar and distinctive features between those dialects will allow to compile dialectological Atlas of the Turkic languages in the nearest future.

The words "baba/ata" (father) and "oğul" (son) are of great importance in the vocabulary of the dialects of Turkish and Azerbaijani languages. There are various spelling and pronunciation forms of the words "baba/ata" (father) and "oğul" (son) in different regions. Variants of the words "baba/ata" (father) and "oğul" (son) used in Turkey Turkish and Azerbaijani Turkish dialects were collected and classified, the collected materials were evaluated, different variants of those words, their phonetic features were analyzed in the article.

STRUCTURED ABSTRACT

The existence and development of any national language is directly associated with the forms of expressions (literary language, dialects and folk language), so national language is developing on the basis of mutual influence of those forms of expressions. From this point of view and in order to study all the details of any language it is necessary to analyze language elements of the dialects, folk language and literary language not

only separately but also in interaction. Nowadays linguists working on the phonetic features of the dialects meet difficulties such as the change of sounds, the problems of correspondence of sounds to each other in different dialects, the comparison of the distinctive features of sounds, the explanation of the sound structure of the words, etc.

Every language has its own dialect and it is a branch of the language which is spoken in a concrete area and has a local feature. Dialects can also be explained as a different local feature of a literary language and they can have different phonetic, lexical and grammatic features according to the areas of the same language. Those dialect words are in the lexicon of a language and they enrich the language. The richer vocabulary of a language is the more developed form of the language. While researching the vocabulary of the dialects we can come across lots of necessary information and realities referring to the investigation of Turkish history, culture and dialects.

The Turkish people originally consist of one root, but their ethnic group is not related to the same root. This ethnic group has formed from different tribes, clans and clan confederations. And their languages began to differ from one another. (Kaydarov, Orazov 2012: 33). According to the duties of the comparative linguistics, the determination of those differences is very actual. Hence, "For the classification of the Turkish language spoken by Turkish clans, whose population is more than 200 hundred million in the world, the comparative linguistic should be investigated and the characteristic features of each accent and dialect should be shown comprehensively in terms of the phonetic and morphological characteristics of this language. So, Turkology needs new opinions and conceptions in terms of those investigations that require an extensive research". (Tavkul, 2003: 31).

The words "baba/ata" (father) and "oğul" (son) are of great importance in the vocabulary of the dialects of Turkish and Azerbaijani languages. There are various spelling and pronunciation forms of the words "baba/ata" (father) and "oğul" (son) in different regions. Variants of the words "baba/ata" (father) and "oğul" (son) used in Turkey Turkish and Azerbaijani Turkish dialects were collected and classified, the collected materials were evaluated, different variants of those words, their phonetic features were analyzed in the article.

As we know, as a result of historical development not only general features but also characteristic features began to form in the phonetic system of all the Turkish languages. If we observe the next periods, we can come across some huge or small differences in the phonetic structure of the language families. But we should take into consideration that, foreign languages have influenced those Turkish languages and as a result, their phonetic structure has changed. Hence, the phonetic structure of the Turkish languages has developed over a long period of time and it has received its current form as a result of the reciprocal influence of both foreign and family languages.

In the investigation work named as "The Classification of Anadolu Dialects" written by Leila Kahraman, who is a Turkish researcher, the Anadolu branch of Turkish language used in Turkey is divided into three groups; Eastern, Western and Northern groups (Buran, 2011: 45). M. Shiraliyev who investigated the dialects of Azerbaijan, divided those

dialects into four groups: Eastern, Western, Northern and Southern groups. (Shireliyev, 2008: 19).

In this article, according to the accents of the cities and regions including to those groups the phonetic variants of the words *"baba"* (*"father"*) and *"oğul"* (*"son"*) have been taken into consideration and they have also been investigated in the comparative form.

Though those words (*"baba"* and *"ogul"*) are included in the same language groups, their forms, pronunciation and meanings are different in the regions and cities of both Azerbaijan and Turkey. For example, the word (*"baba"*) is pronounced in Giresun, Trabzon and Ordu like *"boba"*, *"buba"* and *"poba"*, in Bilejik like *"bāba"*, *"boba"*, *"bova"*, *"vuva"*, *"fuva"*, in Mughla, Aidin, Denizli, Ushak like *"bubā"*, *"buba"*, *"buba"*, *"buva"*, *"buva"* in Ordubad like *"boba"*, in Ganja, Shaki, Karabakh like *"bava"* e.t.c; the word *"oghul"* is pronounced in Bolu, Zonguldak, Karabuk, Tokat like *"oğul>öl"*, in Balıkesir, Manisa, Çorum like *"oʊl"*, in Bingöl, Tunceli, like *"oğul"* e.t.c. Moreover, it is named as *"baba >ata"* in Kars, Sivas, Van, Bitlis, Van, Muş, as *"ağa"* (*agha*) in Sivas, as *"ebi"*, in Siirt, as *"dede"*, in Kars, as *"ata"*, or *"dede"* in Baku, Şamaxı, Mərzə, as *"aba"*, in Kazakh and Ordubad, as *"ata"*, *"lele"*, *"gağa"* (*gagha*), *"dede"* in Borchali e.t.c

As a result of the investigation that has been done over the variants of the words *"ata"* (*father*) and *"oğul"* (*son*) according to the regions in both the Azerbaijan and Turkey Turkish dialects, not only their concrete phonetic features but also their consonant and vowel alternations in the dialects have been classified as follows:

a) Consonant alternation of the word *"baba"* in Azerbaijan and Turkey Turkish languages is like b->p in Eastern Karadeniz dialects, -b->-v- in the dialects of Marmara, Aegean, Central and Eastern Anatolia regions and Gazakh city and Karabakh region of Azerbaijan and b->f- in Marmara dialects;

b) Vowel alternation of the word *"baba"* in Turkey and Azerbaijani Turkish languages in Karadeniz, Marmara, Aegean, Central, Eastern and Southeast Anatolia in Turkey and Baku in Azerbaijan is like a>o, in Karadeniz, Marmara, Aegean, Akdeniz, Central and Eastern Anatolia accents like a>â, in Marmara, Aegean, Akdeniz, Central and Eastern Anatolia accents like a>u, in the accents of Aegean Region a>é, in the South-east Anatolian regions like a>é and in Eastern Anatolian regions like a>û;

c) "-ğ->-ğ" consonant alternations in the Turkey Turkish and the Azerbaijani Turkish dialects are generally used in Eastern and South-eastern Anatolia province accents and in Nakhichevani accents;

d) The vowel alternations in the Turkey Turkish and Azerbaijani Turkish dialects like o>ō is generally used in Karadeniz, Marmara, the Aegean regions, Central and Eastern Anatolia regions, o>ō in Akdeniz, Central Anatolia accents, o>ō in Karadeniz, Marmara, Aegean, Central and Eastern Anadolu accents, o>o^u in Karadeniz, Marmara, Aegean accents, o>ō^u in Akdeniz accents and o>u in Guba region of Azerbaijan.

Dialect materials play an important role in the formation and development of literary languages of Turkey Turkish and Azerbaijani Turkish. So a comparative study of dialects of those languages, detection

of similar and distinctive features between those dialects will allow to compile dialectological Atlas of the Turkic languages in the nearest future.

Keywords: Turkey Turkish, Azerbaijani Turkish, dialects, phonetic features, baba (father), oğul (son)

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu’nun yayımladığı *Türkçe Sözlükte* “ağız” tanımı şu şekilde verilmektedir: “8. db. Bir dilin sınırları içinde, bölgelere ve sınıflara göre değişen söyleyiş özelliği: “*Anlaşılmaz, garip köylü ağızlarıyla konuşuluyordu.*” (TDK, 2005: 34). Muharrem Ergin ise “ağız” tanımını şu şekilde verir: “Bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara, bir memleketin çeşitli bölge ve söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarına verdiğimiz addır.” (Ergin, 2009: 10)

Bir yazı dili sahası içinde bulunan farklı konuşma şekilleri olarak tanımlanan ağızlar, aynı dilin konuşulduğu çeşitli bölgelerde farklı ses ve biçim özelliği göstermesidir. Ayrıca ağızlar dilin söz varlığı içinde yer alır ve çeşitlilik göstererek dili zenginleştirir. Çünkü dil ses üzerine kurulmuş canlı bir varlık olarak, çok yönlü bir kavram işaretlemeleri yoluyla bildirişimi sağlamaya yönelik bir söz varlığına sahip olan karmaşık bir örüntüdür ve bir dilin gelişmişliği onun söz varlığının zenginliğinin yüksek oluşu ile alakalıdır.

Doğan Aksan, sözvarlığı izahatını şu şekilde verir: “Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, kalıp sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz. Söz varlığı sadece, bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar – ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler – olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” (Aksan, 2004: 7). Dilin yapısını oluşturan söz varlığı da, şüphesiz bu değerlere bağlı olan milletin izlerini taşıyacaktır.

Bir milleti, dilinin yapı taşlarına ayna tutarak tanıyabilmemizi sağlayan durum, “söz varlığı” olarak adlandırdığımız; toplumun evreni adlandırma ve anlatma çabaları sonucunda oluşan kalıplar (söz varlığı) tarafından sağlanmaktadır. Söz varlığı bu özelliği, dile toplumların karakterini yansıtmaya işlevi kazandırmaktadır. Örneğin, “toplum yaşamında aile ilişkilerinin sıkı olduğu Türk dünyasında bu ilişkiler kavramlaştırılmakta, *elti, görümce, baldız, yenge* gibi ayrı ayrı kavramlar belirlenmiş bulunmakta, buna karşılık Hint-Avrupa dil ailesinin Roman ve German kollarının her birinde bu kavramların tümü tek bir sözcükle anlatım bulmaktadır. Aynı biçimde, Türkçede bu dillerdekinin tersine *amca* ve *dayı* ile *teyze* ve *hala* yine ayrı kavramlar halindedir. Yeryüzündeki renkler aynı olduğu halde bunların adlandırılışı ve kapsamı dilden dile değişir; sayılar dünyanın her yerinde aynı değeri taşıdığı halde adlandırılma yolları başka başkadır.” (Aksan, 2004: 7).

Ağızların söz varlığını inceleyecek olursak Türk dili tarihi, Türk kültürü araştırmaları, Ağız araştırmaları bakımından çok önemli bilgiler ve hakikatler ortaya koyduğu görülecektir. Şununla ilgili Bahadır Güneş’in “Herhangi bir bölgeyle ilgili ağız malzemesinin tespiti, sadece o yöreye özgü ağız özelliklerinin ortaya konulmasıyla sınırlı değildir. Söz konusu tespitler ve ortaya konulan sonuçlar, ileride oluşturulabilecek ağız atlaslarına sağlayacağı katkının yanında ülke içindeki ağızların mukayesesine, hatta aynı kökten olup değişik sebeplerden ötürü birbirinden kopmuş etnik unsurların ağız özelliklerinin karşılaştırılmasına da imkân verecektir” (Güneş, 2012: 23) şeklindeki fikri, ele alacağımız konu için de geçerlidir.

Türk halkları başlangıçta bir kökten türemekle birlikte, onun etnik yapısı bir köke bağlı değil, çeşitli uruk ve boyardan, boyar birliğinden kurulmuş, onların dillerinde de belli bir takım farklılıklar

olmuştur (Kaydarov, Orazov 2012: 33). Bu farklılıkların tespit edilmesi karşılaştırmalı dilbilgisinin görevlerinden olup güncellik arz etmektedir. Dolayısıyla, “Çok çeşitli lehçe ve şivelere ayrılan, yeryüzünde yaklaşık 200 milyondan fazla bir nüfusa sahip Türk boyları tarafından konuşulmakta olan Türkçenin fonetik ve morfolojik özelliklere göre tam bir sınıflandırmasının yapılabilmesi için karşılaştırmalı dil araştırmalarının derinleştirilmesi, her lehçe ve şivenin özelliklerinin tam olarak ortaya konulması gerekmektedir. Geniş ölçüde saha araştırması gerektiren bu çalışmalar için Türkolojide yeni bakış açılarına, düşünce ve fikirlere ihtiyaç vardır”. (Tavkul, 2003: 31).

Bilindiği üzere, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızları çok zengin bir söz varlığına sahiptir. Bu ağızlarda renk, yemek organ, akrabalık, hastalık vb. adlar bakımından farklı fonetik varyantlarda kullanılan sözcükler bulunmaktadır. Bunlar içerisinde *baba* ve *oğul* sözcükleri de önemli bir yer tutmaktadır.

Türk Dil Kurumu’nun adı geçen sözlüğünde *baba* ve *oğul* sözcükleri şöyle tanımlanmaktadır: “Baba: Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek: “*Türk babanın ve Türk annenin çocuğu Türk’tür.*” – Anayasa; 2. Çocuğu olmuş erkek, peder. (TDK, 2005: 171); Oğul: Erkek evlat: “*Ertesi günü kardeşimin büyük oğlu geldi.*” - M. Ş. Esendal. (TDK, 2005: 1491).

“Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati” kitabında ise, Türkçedeki *baba* sözcüğünün karşılığı olan *ata* sözcüğü “evladı olan erkek, dede. Doğma baba, üvey baba” şeklinde (ADİL, I, 2006: 156); *oğul* sözcüğü ise “erkek cinsinden olan evlat” (ADİL, III, 2006: 514) – şeklinde tanımlanmaktadır.

Yazı dilinde yukarıdaki gibi tanımlanan *baba* ve *oğul* sözcüğünün, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarının söz varlığı içinde yer alarak, her iki dilin ağızlarında fonetik (sessel) değişime uğradığı ve çeşitlilik kazandığı açık bir şekilde görülür: Giresun, Trabzon, Ordu dolaylarında *boba*, *buba*, *poba*, Bilecik dolaylarında *bâba*, *boba*, *bova*, *vuva*, *fuva*, Muğla, Aydın, Denizli, Uşak dolaylarında *bubâ*, *buba*, *buba*, *buva*, *buvva*, Ordubad dolaylarında *boba*, Gence, Şeki, Karabağ dolaylarında *bava* vs.; Bolu, Zonguldak, Karabük, Tokat dolaylarında *oğul* > *öl*, Balıkesir, Manisa, Çorum dolaylarında *o’l*, Bingöl, Tunceli dolaylarında *oğıl* vs. Bunun dışında Kars, Bitlis, Van, Muş dolaylarında *baba* > *ata*, Sivas dolaylarında *ağa*, Siirt dolaylarında *ebi*, Kars dolaylarında *dede*, Bakü, Şamahı, Mereze dolaylarında *ata*, *dede*, Gazah ve Ordubad dolaylarında *aba*, Borçalı dolaylarında *ata*, *lele*, *gağa*, *dede* vs. karşılık gelen farklı adlandırmaların olduğu görülmektedir.

Çağdaş Türk dillerinin çoğu birçok ağızdan veya şive grubundan oluşmakta ve o ağızlarla şiveler, bütün olarak bir bölgede veya farklı bölgelerde karşımıza çıkabilmektedir (Kaydarov, Orazov 2012: 153). Ağızlar üzerinde değerli çalışmalar yapan Leylâ Karahan, “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı çalışmasında Türkiye Türkçesinin kollarından Anadolu kolunu ana ağız grupları bakımından Doğu Grubu, Kuzey Grubu ve Batı Grubu olmak üzere üçe ayırmıştır:

1. Doğu grubu ağızları: Ağrı, Artvin merkez ile Şavşat, Ardanuç ve Yusufeli, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Urfa (Birecik ve Halfeti hariç), Van ağızları;

2. Kuzeydoğu grubu ağızları: Hopa, Borçka, Arhavi (Artvin), Rize ve Trabzon ağızları;

3. Batı grubu ağızları: Adana, Adıyaman, Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, İçel, İzmir, İzmit, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Uşak, Yozgat, Zonguldak ağızları (Buran, 2011: 45).

Azerbaycan’da ağızlar ile ilgili araştırmalar yapmış olan Memmedağa Şireliyev, Azerbaycan ağızlarını inceleyerek Doğu, Batı, Kuzey ve Güney olmak üzere dört gruba ayırmıştır:

1) Doğu grubu: Guba, Bakü, Şamahı, Salyan, Lenkeran ağızları vs.

- 2) Batı grubu: Gazah, Gence, Karabağ ağızları vs.
- 3) Kuzey grubu: Şeki, Zagalata-Gah, Vartaşen, Gutgaşen ağızları vs.
- 4) Güney grubu: Nahçıvan, Ordubad, Tebriz, Erdebil, Horasan, Şahbuz ağızları vs. (Şireliyev, 2008: 19).

Bu sınıflandırmalardan yola çıkarak diyebiliriz ki, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde her grubun bölge ağızlarının farklı fonetik özellikleri vardır. Bu durum *baba/ata* ve *oğul* sözcüklerinin fonetik varyantları ile ilgili taradığımız örneklerde açıkça görülmektedir.

1. Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında “Baba” Sözcüğünün Fonetik Varyantları

1.1. Türkiye Türkçesi Ağızlarında “Baba” Sözcüğünün Fonetik Varyantları

Bilindiği gibi Türkiye, coğrafi özelliklerine göre *yedi coğrafya bölgesine* ayrılmıştır. Bunlar Karadeniz Bölgesi, Marmara Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Bu bölge ağızlarında kullanılan *baba* sözcüğünün fonetik varyantları aşağıdaki gibidir:

1.1.1. Karadeniz Bölgesi ağızlarında “baba” sözcüğü:

1.1.1.1. Batı Karadeniz Bölümü:

Kastamonu ili: *buba, boba* (AAT, 1943: 16-22).

Bolu ili: *boba, buba* (AİAT, 1951: 161, 163).

Zonguldak ili: *buba* (AİAT, 1951: 192), *buva* (TTAAA, 2013: 75).

Karabük ili: *boba* (AİAT, 1951: 202).

1.1.1.2. Orta Karadeniz Bölümü:

Amasya ili: *baba* (AAT, 1943: 160).

Çorum ili: *ā* (AAT, 1943: 201).

Tokat ili: *baba, ata* (STİAT, 1994: 147, 155).

Ordu ili: *boba, buba* (KDİAT, 1994: 309).

Samsun ili: *baba* (Mustafa Kocataş, yaş 50).

1.1.1.3. Doğu Karadeniz Bölümü:

Giresun ili: *boba, buba* (KDİAT, 1994: 309).

Trabzon ili: *baba, poba, boba* (KDİAT, 1994: 140, 164, 309).

Rize ili: *baba* (KDİAT, 1994: 282).

Artvin ili: *baba* (AAAD, 1993, 65).

Sinop ili: *baba* (BAAD, 1971: 28).

Gümüşhane ili: *baba* (GMMTT, 1973: 157).

1.1.2. Marmara Bölge ağızlarında “baba” sözcüğü:

Balıkesir ili: *buba* (ADÜM, 1940: 3).

Edirne ili: *baba, boba, buba* (Durmuş, 2004: 138).

- Tekirdağ ili: *baba* (ARATF, 2008: 49).
- Bilecik ili: *bâba, boba, bova, vuva, fuva* (BİAİ, 2009: 36, 82).
- Çanakkale ili: *boba, atam* (TTAAA, 2013: 75, 76).
- 1.1.3. Akdeniz Bölge ağızlarında “baba” sözcüğü:
- Mersin ili: *baba, dede* (Nevzat Yaşar, yaş 45)
- Antalya ili: *bobâ, boba* (GAKA, 2013: 19, 33), *buba* (KAASÖÜ, 2011: 433).
- Hatay ili: *baba* (Öztürk, 2017: 166).
- Kahramanmaraş ili: *baba* (MMA, 2009: 210).
- Burdur ili: *boba, buba* (ADÜM, 1940: 103, 116).
- Isparta ili: *boba* (ADÜM, 1940: 68).
- 1.1.4. Ege Bölge ağızlarında “baba” sözcüğü:
- İzmir ili: *baba, buba* (ADÜM, 1940: 93, 96).
- Muğla ili: *buba* (MA, 2004: 21)
- Aydın ili: *bubâ, buba* (GBAA, 1956: 76).
- Denizli ili: *buba* (GBAA, 1956: 55), *buva* (TTAAA, 2013: 76).
- Uşak ili: *buba, buva, buvva* (TTAAA, 2013: 75).
- Manisa ili: *buba* (AİAS, 1940: 23).
- Kütahya ili: *boba, buba* (TTAAA, 2013: 75).
- Afyonkarahisar ili: *baba, buba, bube* (AMA, 2002: 26, 45), *boba*, (TTAAA, 2013: 75).
- 1.1.5. İç Anadolu Bölge ağızlarında “baba” sözcüğü:
- Niğde ili: *baba* (OAAD, 1948: 20), *buba* (TTAAA, 2013: 75).
- Eskişehir ili: *boba, buba, buva* (AİAT, 1951: 225, 226).
- Yozgat ili: *baba* (OAAD, 1948: 168).
- Sivas ili: *baba, ağa, buva* (TTAAA, 2013: 75).
- Konya ili: *baba* (OAAD, 1948, 63).
- Nevşehir ili: *baba* (Korkmaz, 1956: 493).
- Kırşehir ili: *baba* (OAAD, 1948), *boba, buba* (TTAAA, 2013: 75).
- Kayseri ili: *baba* (OAAD, 1948: 62).
- Karaman ili: *baba, boba, buba* (KYA, 1992: 35).
- Kırklareli ili: *bâba, boba, buba* (KİASV, 2013: 68, 82, 84).
- Kırıkkale ili: *ağa* (TTAAA, 2013: 76).
- Çankırı ili: *baba, boba* (AAT, 1943: 207).
- 1.1.6. Doğu Anadolu Bölge ağızlarında “baba” sözcüğü:
- Elazığ ili: *babâ, bûba, bava* (EİA, 2003: 25, 68, 124).

- Erzurum ili: *baba, babo* (EİA, 1978: 299, 3111).
Malatya ili: *baba* (Hacı Ahmet Kolay, yaş 50).
Kars ili: *baba, ata, dede* (KİA, 2002: 183, 372, 374).
Bitlis ili: *baba, ata* (AİAT, 1951: 69, 220).
Van ili: *baba, ata* (AİAT, 1951: 221, 220).
Ağrı ili: *baba* (AİA, 2009: 819).
Muş ili: *ata* (AİAT, 1951: 68).
Iğdır ili: *baba* (Kurtbeyoğlu, 2011: 59).
Erzincan ili: *baba* (ARATF, 2008: 27).
Ardahan ili: *babo* (Tülin KARAKOYUNLU, yaş 24).
Tunceli ili: *baba* (AAS, 2014).
Bingöl ili: *ağa, bey (baba)* (BAFÜBİ, 2013).
Hakkâri ili: *baba, babo* (Ferhat BERKAY, yaş 36).
1.1.7. Güneydoğu Anadolu Bölge ağızlarında “baba” sözcüğü:
Diyarbakır ili: *baba, babo* (Abdürrahim ERTAŞ, yaş 47).
Şanlı Urfa ili: *babay* (AAS, 2014: 25).
Mardin ili: *baba* (Abdulkadir ÇELİK, yaş 51).
Gazi Antep ili: *baba* (GA, 1945: 398).
Adıyaman ili: *baba, ağa, ağu* (AYA, 2001: 158, 277).
Siirt ili: *baba, ebi* (Aysel ŞEN, yaş 44).
Kilis ili: *baba, babé, babo, baboş* (KAŞKK, 2004: 22).

1.2. Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında “Baba” Sözcüğünün Fonetik Varyantları

- Bakü şehri: *ata, dede, baba, boba* (Şireliyev, 2008: 319, 320, 134).
Şamahı ilçesi: *ata, dede, baba* (Şireliyev, 2008: 319, 320).
Mereze ilçesi: *ata, dede, baba* (Şireliyev, 2008: 319, 320).
Zagatala ilçesi: *ata, baba, bava* (Şireliyev, 2008: 319, 320, 82).
Gah ilçesi: *ata, baba, bava* (Şireliyev, 2008: 319, 320).
Gazah ilçesi: *ata, dede, aba, bava* (Şireliyev, 2008: 319, 320, 82).
Lenkeran şehri: *ata, dede, baba* (Şireliyev, 2008: 319, 320).
Ordubad ilçesi: *aba* (NASV, 2010: 5), *boba* (Şireliyev, 2008: 45).
Nahçıvan şehri: *ata, baba*, (NA, 2009: 217, 230).
Gence şehri: *ata* (Şireliyev, 2008: 311), *bava* (Şireliyev, 2008: 82).
Guba ilçesi: *ata* (Şireliyev, 2008: 346).

Şeki şehri: *bava* (Şireliyev, 2008: 82); *ata* (Şireliyev, 2008: 404).

Karabağ bölgesi: *bava* (Şireliyev, 2008: 82).

Şirvan ilçesi: *ata* (Şireliyev, 2008: 155).

Muğan bölgesi: *ata* (Şireliyev, 2008: 154).

Cebrayıl ilçesi: *ata* (Şireliyev, 2008: 154).

2. Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında “Baba/Ata” Sözcüğünde Görülen Konson (Ünsüz) ve Vokal (Ünlü) Değişimleri.

Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarından derlediğimiz örneklerden yola çıkarak, ağızlarda “baba” sözcüğünün fonetik varyantlarında görülen konson ve vokal değişimlerini aşağıdaki şekilde gösterebiliriz:

a) Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarında “baba” sözcüğünde görülen konson değişimleri:

b->p- değişimi: Doğu Karadeniz ağızlarında “baba” sözcüğünün kelime başında görülen bir ünsüz değişimidir: *baba*>*poba*.

b->v- değişimi: Marmara, Ege, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında “baba” sözcüğünde görülen bu değişim hem ön hem de iç seste görülmektedir: Uşak ili: *baba*>*buva*, *buvva*, *bova*, *vuva*, *báva* vs. Bu değişim Azerbaycan’ın Gazah ilinde ve Karabağ bölgesinde görülmektedir: *bava*.

b->f- değişimi: Marmara bölgesi ağızlarında “baba” sözcüğünün ön sesinde görülmektedir: *baba*>*fuva*.

b) Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarında “baba/ata” sözcüğünde görülen vokal değişimleri:

a>o değişimi: Karadeniz, Marmara, Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişim görülmektedir: *baba* > *boba*, *babo*, *bova* vs. Azerbaycan’ın Bakü şehri ağızında bu vokal değişimi görülmektedir: *baba*>*boba*.

a>â değişimi: Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişim görülmektedir: *baba*>*bâba*, *babâ*, *báva*, *bubâ* vs.

a>u değişimi: Karadeniz, Marmara, Ege, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişim görülmektedir: *buba*, *buva* vs.

a>e değişimi: Ege bölgesi ağızlarında bu değişim görülmektedir: *bube*.

a>é değişimi: Güneydoğu Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişim görülmektedir: *babé*.

a>û değişimi: Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişim görülmektedir: *bûba*.

3. Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında “Oğul” Sözcüğünün Fonetik Varyantları.

3.1. Türkiye Türkçesi Ağızlarında “Oğul” Sözcüğünün Fonetik Varyantları

3.1.1. Karadeniz Bölgesi

3.1.1.1. Batı Karadeniz Bölümü

Bolu ili: *öl, ol, oğlu* (AİAT, 1951: 163, 168, 168).

Zonguldak ili: *öl* (AİAT, 1951: 198).

Karabük ili: *öl* (AİAT, 1951: 202).

Kastamonu ili: *oğul, oğul* (AAT, 1943: 5, 26).

3.1.1.2. Orta Karadeniz Bölümü

Samsun ili: *oğul* (Mustafa Kocataş, yaş 50).

Amasya ili: *oğul* (AAT, 1943: 158).

Çorum ili: *o^ul* (AAT, 1943: 143).

Tokat ili: *öl, oğul* (STİAT, 1944: 255, 147)

Ordu ili: *öl* (KDİAT, 1994: 20).

3.1.1.3. Doğu Karadeniz Bölümü

Giresun ili: *öl* (KDİAT, 1994: 93).

Trabzon ili: *öl, oğul* (KDİAT, 1994: 139, 140).

Gümüşhane ili: *oğul* (GMMTT, 1973: 157).

Rize ili: *oğul, öl* (KDİAT, 1994: 282).

Artvin ili: *oğli* (AAAD, 1993, 241).

3.1.2. Marmara Bölgesi il ağızlarında “oğul” sözcüğü:

Balıkesir ili: *o^ul, öl* (ADÜM, 1940: 6, 10).

Edirne ili: *öl* (ARAFT, 2008: 78).

Bilecik ili: *ölan, öl* (BİAİ, 2009: 504, 547).

3.1.3. Akdeniz Bölge ağızlarında “oğul” sözcüğü:

Antalya ili: *öl, öl* (KAASÖÜ, 2011: 411, 431).

Mersin ili: *oğul* (Nevzat YAŞAR, yaş 45).

Hatay ili: *öl* (TTAAA, 2013: 79).

Kahramanmaraş ili: *o:l* (MMA, 2009: 70).

Burdur ili: *öl, oğul* (ADÜM, 1940: 103, 109).

Isparta ili: *ol, ö^ul, öl* (ADÜM, 1940: 61, 64, 66).

3.1.4. Ege Bölgesi ağızlarında “oğul” sözcüğü:

İzmir ili: *öl, oğul* (ADÜM, 1940: 90, 97).

Muğla ili: *öl, oğul* (MA, 2004: 73, 240).

Aydın ili: *öl* (ADÜM, 1940: 80).

Denizli ili: *öl* (GBAA, 1956: 55).

Uşak ili: *olan* (TTAAA, 2013: 79).

Manisa ili: *o^ul, oğul, öl* (ADÜM, 1940: 20, 23, 27).

- Kütahya ili: *öl* (ADÜM, 1940: 142).
- Afyonkarahisar ili: *ölan, öl* (AMA, 2002: 67, 91).
- 3.1.5. İç Anadolu Bölge ağızlarında “oğul” sözcüğü:
- Ankara ili: *oğul* (AAS, 2014: 19).
- Konya ili: *oğul, öl* (Hüseyin DAĞ, Yaş 51).
- Eskişehir ili: *öl* (AİAT, 1951: 265).
- Yozgat ili: *öl* (OAAAD, 1948: 152).
- Sivas ili: *oğul, öl* (STİAT, 1994: 69, 255).
- Kırşehir ili: *öl* (TTAAA, 2013: 79).
- Niğde ili: *öl, oğul, öğul, òl* (AAT, 1943: 20, 21, 37, 180).
- Nevşehir ili: *öl, ölan* (ARAF, 2008: 45, 72).
- Kayseri ili: *öl, ölan* (OAAAD, 1948: 45, 47).
- Karaman ili: *ölan* (KYA, 1992: 210).
- Kırklareli ili: *öl, ölan* (KİASV, 2013: 212).
- Kırıkkale ili: *olan* (OAAAD, 1948: 209).
- Çankırı ili: *oğul* (AAT, 1943: 83).
- 3.1.6. Doğu Anadolu Bölge ağızlarında “oğul” sözcüğü:
- Elazığ ili: *oğul, oğli* (EİA, 2003: 36, 76).
- Malatya ili: *oğul* (ARAF, 2008: 18).
- Van ili: *oğul* (AİAT, 1951: 7).
- Ağrı ili: *oğul* (AİA, 2009: 819).
- Hakkâri ili: *oğul* (Ferhat BERKAY, yaş 36).
- Iğdır ili: *öl, oğul* (KURTBEYOĞLU, 2011: 41, 211).
- Muş ili: *oğul* (AAS, 2014: 72).
- Bitlis ili: *oğlan* (KAŞKK, 2004: 310), *oğul* (AİAT, 1951: 58).
- Bingöl ili: *oğul* (AAS, 2014: 64).
- Ardahan ili: *oğul* (Tülin KARAKOYUNLU, yaş 24).
- Kars ili: *oğul* (KİA, 2002: 183).
- Tunceli ili: *oğlu* (AAS, 2014: 64).
- Erzurum ili: *öl, oğul* (EİA, 1978: 83, 309).
- 3.1.7. Güneydoğu Anadolu Bölge ağızlarında “oğul” sözcüğü:
- Diyarbakır ili: *oğul* (Abdürrahim ERTAŞ, yaş 47).
- Şanlı Urfa ili: *oğlan* (ARAF, 2008: 52).
- Mardin ili: *oğul* (Abdulkadir ÇELİK, yaş 51).

Gazi Antep ili: *oğlan* (GA, 1945: 351).

Adıyaman ili: *oğul* (AYA, 2001: 106).

Siirt ili: *oğul* (Aysel ŞEN, yaş 44).

Kilis ili: *oğlan* (KAŞKK, 2004: 310).

3.2. Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında “oğul” Sözcüğünün Fonetik Varyantları:

Bakü şehri: *oğul* (Şireliyev, 2008: 145).

Şamahı ilçesi: *oğul* (Şireliyev, 2008: 145).

Sabirabad ilçesi: *oğul* (Şireliyev, 2008: 145).

Şirvan ilçesi: *oğul* (Şireliyev, 2008: 145).

Nahçıvan şehri: *oğul* (Şireliyev, 2008: 145); *ogl*, *oğl*, *oğlan* (NA, 2009: 539, 540).

Gazah ilçesi: *oğul* (Şireliyev, 2008: 378).

Gence şehri: *oğul* (Şireliyev, 2008: 311, 396).

Guba ilçesi: *uğul* (Şireliyev, 2008: 145).

4. Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında “Oğul” Sözcüğünde Görülen Konson ve Vokal Değişimleri

Türkiye ve Azerbaycan ağızlarından derlediğimiz örneklerden yola çıkarak, ağızlarda “oğul” sözcüğünün fonetik varyantlarında görülen konson ve vokal değişimleri aşağıdaki şekilde gösterebiliriz:

a) Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarındaki “oğul” sözcüğünde görülen konson değişimleri:

-ğ->-g- değişimi: oğul sözcüğünde bulunan kelime içi /ğ/ ünsüzü değişerek art damak /g/’ye dönüşmüştür. Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişme görülmektedir: oğul>oğıl, oğli, oğlu, oğlan. Ayrıca art damak /g/ünsüzü Nahçıvan ağızında aynıdır. Tek farkı bu değişime uğradığında vokal düşmesi olmuştur: ogl.

b) Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarındaki “oğul” sözcüğünde görülen vokal değişimleri:

o>ö değişimi: Karadeniz, Marmara, Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişme görülmektedir: oğul >öl, ölan.

o>ò değişimi: Akdeniz, İç Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişme görülmektedir: oğul >òğul, òl, ò’l.

o>õ değişimi: Karadeniz, Marmara, Ege, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında bu değişme görülmektedir: õl.

o>o^u değişimi: Karadeniz, Marmara, Ege bölgesi ağızlarında bu değişme görülmektedir: o^ul.

o>õ^u değişimi: Akdeniz bölgesi ağızlarında bu değişme görülmektedir: õ^ul.

o>u değişimi: Azerbaycan’ın Guba ilçesi ağızında görülmektedir: uğul.

SONUÇ

Türk dillerinin fonetik sisteminde genel özelliklerin yanı sıra hususi özelliklerin varlığı tarihi gelişimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonraki dönemlerde akraba dillerin fonetik yapısında da az veya çok düzeyde farklılıklar olduğu görülmektedir. Burada uzun yıllar yabancı dillerin etkisinde kalmış olan Türk lehçelerinin fonetik yapısındaki değişimleri de dikkate almak gerekir. Dolayısıyla, Türk lehçelerinin fonetik yapısı çok uzun ve zengin bir gelişim süreci yaşamış, akraba ve yabancı dillerin etkileşimi sonucu şimdiki halini almıştır.

Aynı dil grubuna girmelerine rağmen, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarındaki *baba/ata* ve *oğul* sözcükleri bölgelere, illere göre ayrı ayrı şekilleri, telaffuzları ve adlandırmaları açısından farklılık göstermektedir.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi, *baba* ve *oğul* sözcüğünün, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızlarının söz varlığı içinde yer alarak, her iki dilin ağızlarında fonetik (sessel) değişime uğradığı ve çeşitlilik kazandığı açık bir şekilde görülmektedir.

Araştırma sonucunda derlemelerden hareketle değerlendirmeye alınan *baba* ve *oğul* sözcükleri Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızları düzleminde incelenerek, onların bölgelere göre aktarımı, fonetik özellikleri, ağızlardaki konson ve vokal değişimlerinin tespit edilmesine çalışıldı ki, bunları da aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

a) “Baba” sözcüğünde görülen konson değişimleri b->p- şeklinde Doğu Karadeniz ağızlarında, -b->-v- şeklinde Marmara, Ege, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında ve Azerbaycan’ın Gazah ilinde ve Karabağ bölgesi ağızlarında, b->f- şeklinde Marmara bölgesi ağızlarında görülmektedir;

b) “Baba” sözcüğünde görülen vokal değişimleri a > o şeklinde Karadeniz, Marmara, Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi ağızlarında ve Azerbaycan’ın Bakü şehri ağızında, a > â şeklinde Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında, a > u şeklinde Karadeniz, Marmara, Ege, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında, a > e şeklinde Ege bölgesi ağızlarında, a > é şeklinde Güneydoğu Anadolu bölgesi ağızlarında, a > û şeklinde Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında görülmektedir;

c) “Oğul” sözcüğünde görülen konson değişimleri -ğ->-g- şeklinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi ağızlarında, Nahçıvan ağızında görülmektedir;

ç) “Oğul” sözcüğünde görülen vokal değişimleri o > ö değişimi şeklinde Karadeniz, Marmara, Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu bölgesi il ağızlarında, o > ò şeklinde Akdeniz, İç Anadolu bölgesi ağızlarında, o > õ şeklinde Karadeniz, Marmara, Ege, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi ağızlarında, o > o^u şeklinde Karadeniz, Marmara, Ege bölgesi ağızlarında, o > õ^u şeklinde Akdeniz bölgesi ağızlarında, o > u şeklinde Azerbaycan’ın Guba ilçesi ağızında görülmektedir.

Bu çalışmanın gelecekte Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızları söz varlığı ve fonetik özelliklerinin geniş ve kapsamlı şekilde araştırılmasına vesile olacağı kanısındayız. Şunu da belirtmemiz gerekir ki, ağızların karşılaştırmalı söz varlığının ve dialektoloji atlasının tertip edilmesinde önem taşıdığı için bu gibi çalışmaların gelecekte de devam ettirilmesine Türkoloji açısından gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akar, Ali. (2004). Muğla Ağızları. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları: 50.
Aksan, Doğan. (2004). Türkçenin Söz Varlığı. 3. Basım. Ankara: Engin Yayınevi.

- Aksan, Doğan. (2005). Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını. 4. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi. s. 13
- Aksoy, Ömer Asım. (1945). Gaziantep Ağzı. İstanbul: İbrahim Basımevi.
- Alpar, Melek (Bahar/2013), “Bingöl Ağzı Ve Folkloru Üzerine Bir İnceleme”, Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/4, p. 53-65, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, Doi Number :10.7827/TurkishStudies.4905 , Ankara, Turkey
- Amanoğlu, E. Guliyev (2010). Nahçıvan Ağızları Söz Varlığı. Kültür Ajans Yayınları: 97, Ankara.
- Amanoğlu, E. Guliyev. (2009). Nahçıvan Ağzı. Ankara.
- Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti. (2006). Bakü: Şerg-Gerb.
- Boz, Erdoğan. (2002). Afyon Merkez Ağzı. Afyon.
- Bozyiğit, A. Esat. (1998). Ankara İli Ağzı Sözlüğü. Birinci Baskı, Ankara.
- Bölge Ağızlarından Atasözleri Ve Deyimler. (1971). II. Kitap. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdem Mehmet Dursun., BÖLÜK, Ramazan (2011). Kaş (Antalya) Ağzı Ses Özellikleri Üzerine. Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, p. 411-452, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, Doi Number :10.7827/ TurkishStudies.2171 , Ankara, Turkey
- Buran, Ahmet ve Şerife OĞRAŞ. (2003). Elazığ İli Ağızları, T.C. Elazığ Valiliği Elazığ Kültür Kurultayı. Elazığ.
- Caferoğlu, Ahmet. (1943). Anadolu Ağızlarından Toplamalar, TDK, İstanbul.
- Caferoğlu, Ahmet (1940). Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme. İstanbul Üniversitesi Yayınları: 105, İstanbul.
- Caferoğlu, Ahmet (1951). Anadolu İlleri Ağızlarından Toplamalar. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 487, İstanbul.
- Caferoğlu, Ahmet. (1948). Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler. İstanbul Üniversitesi Yayınları: 346, İstanbul.
- Caferoğlu, Ahmet (1994), Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. İkinci Baskı., Ankara.
- Caferoğlu, Ahmet (1944), Sivas Ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. TDK, İstanbul.
- Çiloğlu, Meral. (2008). Anadolu Ve Rumeli Ağızlarında Tasvirî Fiiller, Yüksek lisans Tezi. Edirne.
- Durmuş, Oğuzhan. (2004). Edirne Ağzı. İlmi Araştırmalar, Sayı 18. İstanbul.
- Efendioğlu, Süleyman (2009). Ağrı İli Ağızları. TurkishStudies, International Periodical for the Languages, Literature, and History of Turkish or Turkic Volume 4/3 Spring, p. 808-840, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, Doi Number :10.7827/TurkishStudies.706 , Ankara, Turkey
- Elhan, F. (2004). Kilis Ağzı Ve Şiirleriyle Karacaoğlu'nın Kişiliği. Kilis Vakfı Yayınları No: 3, İstanbul.
- Ercilasun, Ahmet B. (2002). Kars İli Ağızları. Türk Dil Kurumu Yayınları: 43 Ankara.
- Ergin Muharrem. (2009). Türk Dil Bilgisi. Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul.
- Gemalmaz Efrasiyap. (1978). Erzurum İli Ağızları. I. Cilt, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.

- Güneş, Bahadır. (2012). Karşılaştırmalı Ağız Araştırmalarının Önemi Ve Türkiye'deki Karşılaştırmalı Ağız İncelemeleri Üzerine Bir Deneme // Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 1/4, s. 20-44, Türkiye.
- Karahan, Leyla. (2014). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması. Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Kaydarov, Abduali, Orazov, Meyirbek. (2012). Türklük Bilgisine Giriş, 2. Baskı. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Koraş, Hikmet (1992). Karaman Ve Yöresi Ağızları. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Korkmaz Zeynep. (1956). Güney-Batı Anadolu Ağızları. Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara.
- Kurtbeyoğlu, Sultan Ruhan. (2011). Iğdır Ve Nahçıvan Ağzının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Kars.
- Nakiboğlu, Sadi H. (2001). Adıyaman Ve Yöresi Ağızları. Niğde.
- Özden, Muharrem. (2009). Bilecik İli Ağız İncelemesi. Edirne.
- Özkaya, Hakkı. (2013) Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı. T.C. Tırakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Edirne.
- Özturan, Ali Hacı. (2009). Maraş Merkez Ağzı. Ukde Kitaplığı: 73, Maraş Kültürü Edebiyat Serisi, Kahramanmaraş.
- Öztürk, Jale. (2017). Yönelme Hali Üzerine Gelen +Ca Ekinin Hatay Ağzındaki Kullanımı Üzerine. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2.
- Pehlivan, Sevgi Şenol (1993). Artvin-Ardanuç Ağzından Derlemeler. Yazışma Adresi: Sevgi Şenol Pehlivan Ortağlar Kayhan sk. No 16/1, 16310 Bursa.
- Sakaoğlu, Saim. (1973). Gümüşhane Masalları Metin Toplama Ve Tahlilleri. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Şireliyev, Memmedağa. (2008). Azerbaycan Dialektologiyasının Esasları. Bakü.
- Tavkul, Ufuk. (2003). Türk Lehçelerinin Sınıflandırılmasında Bazı Kriterler. Kırım Dergisi, 12 (45), 23-32.ss.
- Türkçe Sözlük. (2005). 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yavuz, Orhan. (2013). Gazipaşa (Antalya) Köyleri Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Yavuz, Serdar. (2013). Türkiye Türkçesi Ağızlarında Akrabalık Adları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 2, Sayfa: 71-91, Elazığ.

Ek 1. Kaynak Kişiler

Makalede Malatya, Ardahan, Hakkâri, Diyarbakır, Siirt, Samsun, Mersin ve Konya yerleşim birimlerinde her bir kaynak kişi ile yaptığımız uzun bir süre zarfında görüşmeler kaydedilerek gerçekleştirilmiştir. Yaptığımız bu çalışmada kaynak kişiler; 24-50 yaş arasında olma, görüşmenin yapıldığı yerde doğup büyüme, aktif ağız konusuru olma vs. ölçütler esas alınarak belirlenmiştir. Bu ölçütlere bağlı olarak doğru veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

Kaynak kişiler:

- ☐ Hacı Ahmet KOLAY (Yaş 50), (Malatya).
- ☐ Tülin KARAKOYUNLU (Yaş 24), (Ardahan/Göle).
- ☐ Ferhat BERKAY (Yaş 36), (Hakkâri).
- ☐ Abdürrahim ERTAŞ (Yaş 47), (Diyarbakır).
- ☐ Aysel ŞEN (yaş 44), (Siirt).
- ☐ Mustafa KOCATAŞ (yaş 50), (Samsun/Çarşamba).
- ☐ Nevzat YAŞAR (Yaş 45), (Silifke/Mersin).
- ☐ Hüseyin DAĞ (Yaş 51), (Konya).
- ☐ Abdulkadir ÇELİK (Yaş 51), (Mardin)

KISALTMALAR

- AAAD: Artvin-Ardanuç Ağzından Derlemeler
AAS: Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması
AAT: Anadolu Ağızlarından Toplamalar
ADİL: Azerbaycan dilinin izahlı lüğeti
ADÜM: Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme
AMA: Afyon Merkez Ağzı
AİA: Ağrı İli Ağızları
AYA: Adıyaman Ve Yöresi Ağızları
AİAS: Ankara İli Ağzı Sözlüğü
AİAT: Anadolu İlleri Ağızlarından Toplamalar
ARATF: Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Tasvirî Fiiller
BAAD: Bölge Ağızlarından Atasözleri ve Deyimler
BAFÜBİ: Bingöl Ağzı Ve Folkloru Üzerine Bir İnceleme
BİAİ: Bilecik İli Ağzı İncelemesi
EİA: Elazığ İli Ağızları
EİA: Erzurum İli Ağızları
GA: Gaziantep Ağzı
GAKA: Gazipaşa (Antalya) Köyleri Ağzı
GBAA: Güney-Batı Anadolu Ağızları
GMMTT: Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlilleri
KAASÖÜ: Kaş (Antalya) Ağzı Ses Özellikleri Üzerine
KAŞKK: Kilis Ağzı Ve Şiirleriyle Karacaoğlan'ın Kişiliği
KDİAT: Kuzey-Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar

KİA: Kars İli Ağızları

KİASV: Kırklareli İli Ağızları Söz Varlığı

KYA: Karaman ve Yöresi Ağızları

MA: Muğla Ağızları

MMA: Maraş Merkez Ağzı

NA: Nahçıvan Ağzı

OAAD: Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler

STİAT: Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar

TDK: Türk Dil Kurumu

TTAAA: Türkiye Türkçesi Ağızlarında Akrabalık Adları

NASV: Nahçıvan Ağızları Söz Varlığı

ÇEVİRİYAZI [TRANSCRIPTION] İŞARETLERİ

ā: bu ünlü normal **a** ünlüsünden daha uzun söylenen bir ünlü.

â: *a / ı* arası, çene bakımından *a*'ya daha yakın yerde boğumlanan, daralmış düz, yarı geniş, kalın duruluğunu kaybetmiş, bulanık, ünsüz ve ünlülerin daraltıcı etkisiyle oluşmuş kapalı **a** ünlüsü.

å: “a” sesi ile “o” sesi arasında yarı yuvarlaklaşmış bir *a* sesi.

ê: kapalı **e** ünlüsü.

é: kapalı **e** ünlüsü.

ō: normal **o** ünlüsünden daha uzun olan bir ünlü.

ò: *o* ile *u* arasında yuvarlak, yarı geniş bir *o* ünlüsü.

o": kısa *ö* sesi.

ō": uzun *ö* sesi.

û: *u-ü* arası yarı kalın *u* sesi.

ġ – bu ünsüz sesbilim yönünden, ince ünlülerle bir araya geldiğinde ön damak, kalın ünlülerle bir araya geldiğinde art damak önsözlerinin ötümlüsüdür.